

# Promotie

**T**ransparantie wordt gezien als mythisch geneesmiddel voor alles wat er mis gaat bij de overheid. Het zou corruptie bestrijden, tot betere prestaties leiden en bovenal leiden tot meer vertrouwen in de overheid. Het achterliggende idee is dat overheidsorganisaties vanzelf meer vertrouwen krijgen, als het publiek maar weet wat zij doen.

Wanneer we kijken naar het wetenschappelijke debat over de effecten van transparantie op vertrouwen, dan zijn er drie stromingen die kunnen worden onderscheiden: 'optimisten', 'pessimisten' en 'sceptici'. Transparantieoptimisten beargumenteren dat transparantie een positief effect heeft op vertrouwen in de overheid. Pessimisten bepleiten het tegenovergestelde: meer openheid kan ook misbruikt worden om op alle slakken zout te leggen. Daarnaast zijn er sceptici die menen dat transparantie geen enkel effect heeft of dat het effect zo klein is dat het wordt overstemd door andere determinanten van vertrouwen, zoals ontevredenheid met een regering of zorgen over de economische crisis.

De assumpties achter dit debat zijn echter nauwelijks empirisch getoetst. Het probleem van dit vraagstuk is dat het schaarse onderzoek dat is verricht wijst in verschillende richtingen. Bovendien zijn deze onderzoeken, meestal bestaande uit surveys, niet in staat om oorzaak en gevolg goed van elkaar te scheiden. Het proefschrift onderzoekt de invloed van transparantie op vertrouwen door verschillende vormen van transparantie voor te leggen aan burgers door middel van drie experimenten: besluitvormingstransparantie, beleidstransparantie en transparantie van beleidsuitkomsten.

Bij het experiment naar besluitvormingstransparantie is specifiek gekeken naar wat het effect is op het vertrouwen van burgers wanneer zij complete en incomplete informatie over lokale besluitvorming lezen. Een eerste groep deelnemers fungeerde als controlegroep en kreeg geen informatie voorgelegd. Een tweede groep kreeg slechts een korte samenvatting van het besluitvormingsproces te zien, terwijl een derde groep complete informatie ontving. De complete informatie is een bijna letterlijke transcriptie van een besluitvormingsdiscussie in de gemeenteraad. Uit de resultaten blijkt dat mensen die complete informatie voorgelegd kregen minder vertrouwen kregen in de competentie van de raad, maar meer vertrouwen in zijn eerlijkheid. Kortom, transparantie heeft een heterogeen effect op het vertrouwen van burgers.

Het experiment betreffende transparantie van beleid richtte zich op het openbaar maken van beleidsmaatregelen. Hier werd er gevarieerd in de mate van gekleurde informatie, variërend van genuanceerde tot zeer positieve informatie. Uit dit experiment bleek dat er slechts geringe effecten van beleidstransparantie optraden. Wanneer gebalanceerde infor-



**STEPHAN GRIMMELIKHUIJSEN**  
Postdoctoraal onderzoeker en docent  
aan de Universiteit Utrecht

matie over beleidsmaatregelen wordt gegeven – met andere woorden wanneer expliciet wordt benoemd dat niet alles goed gaat – dan wordt de competentie van de overheidsorganisatie lager beoordeeld dan wanneer licht positieve beleidsinformatie wordt gegeven. Aan de andere kant heeft het geven van uitsluitend zeer positief geformuleerde informatie een minder gunstig effect. Licht optimisme over het eigen beleid wordt gewaardeerd door mensen. Overheidsorganisaties kunnen dus weggelaten worden met een subtiele vorm van imagebuilding.

Het derde experiment betrof de transparantie van beleidsuitkomsten. Hier-

bij werd gevarieerd op de tijdigheid en begrijpelijkheid van die informatie. De uitkomsten wijzen erop dat transparantie van beleidsuitkomsten wordt gezien als een 'hygiënefactor'. Wanneer niet wordt voldaan aan het ideaal van transparantie – dus wanneer ontijdige en moeilijk begrijpbare informatie wordt gepresenteerd – zal dit leiden tot een daling in het vertrouwen. Aan de andere kant, wanneer de bruikbaarheid wel hoog is, zal dit niet leiden tot meer vertrouwen in vergelijking met de mensen die geen informatie kregen over de beleidsuitkomsten. Kortom, een overheidsorganisatie kan het wel verkeerd doen, maar nauwelijks goed.

Welke conclusie kunnen we trekken wanneer we alle resultaten overzien? De gangbare gedachte dat transparantie het vertrouwen in overheidsorganisaties als vanzelf zou vergroten, moet genuanceerd worden op basis van deze studie. Er kan zelfs een negatief effect optreden op het vertrouwen van burgers.

Voor beleidsmakers betekent dit niet dat de poorten van de overheid dan maar gesloten moeten worden. Los van andere mogelijke doelen – verantwoording, bestrijden van corruptie of misstanden – is transparantie nog wel nodig om het vertrouwen in overheden op peil te houden: niet transparant zijn kan immers leiden tot minder vertrouwen. Daarnaast zijn er aanwijzingen uit ander onderzoek dat op lange termijn transparantie wel degelijk zorgt voor algemeen vertrouwen in de overheid. Op korte termijn is het voor individuele organisaties – zoals gemeenten – echter niet aantrekkelijk om open te worden. Transparantie kan ervoor zorgen dat er ook negatieve informatie naar buiten komt, wat het vertrouwen kan laten dalen. Dit zorgt voor een probleem van collectieve actie. Meer regelgeving van nationaal niveau om transparantie bij individuele organisaties te verplichten kan bijdragen aan de oplossing van dit probleem.

## PROEFSCHRIFT

Grimmelikhuijsen, S.G. (2012) *Transparency and trust. An experimental study of online disclosure and trust in government*. Utrecht: Universiteit Utrecht.

De auteur heeft verklaard dit artikel alleen te publiceren in ESB en niet elders te publiceren in wat voor medium dan ook. Het is wel toegestaan om het artikel voor eigen gebruik en voor publicatie op een intranet van de werkgever van de auteur aan te wenden.